

Bevezetés

A „TÁTRA – Részletes kalauz” 4. kötete a Bélai-Tátra nyugati részét ismerteti az 1. kötetben meghatározott és a 2. kötetben kiegészített elvek szerint. Ezek közül a legfontosabbak:

1. A völgyeket valamint a csúcsokat és hágókat külön fejezetet tárgyaljuk. A völgyekben vezető utakat D betűvel kezdjük. Minden kötetben az utakat, az ábrákat és a vázlatokat számozását 1-től kezdjük.

2. A kalauz minden kötetében a leírás iránya nyugatról keletre tart, a Tátra főgerincét követve. Az oldalgerinceket valamint az egyes csúcsokra vezető utakat az óramutató irányát követve írjuk le, ahogy ezt az 1. kötet bevezetőjében megmagyaráztuk. A jelen kötetben a leírás iránya egy kicsit más. Ennek okát az „Általános tudnivalók a Bélai-Tátráról” című fejezetben ismertetjük.

3. A kalauzban használt lengyel elnevezések azonosak az elérhető korábbi forrásokban találhatóakkal. Azon alakzatokat, amelyeknek eddig csak szlovák neve volt, lengyelül is megneveztük úgy, hogy a lengyel elnevezés a lehető legközelebbi legyen az eredetihez. Azon alakzatokat, amelyeknek eddig nem volt neve, csak lengyelül neveztük meg, mivel nem tartom magam felhatalmazva bármilyen szlovák név alkotására, még a lengyelhez hasonló hangzásúra sem.

4. Irányok. A „jobbra” és „balra” irány a gyaloglás illetve a mászás irányában értendő. Az ettől eltérő irányt a „helyrajzi” jelzővel különböztetjük meg.

5. Az ábrák és a vázlatok nem méretarányosak. A gerinc, begy, borda vagy egyéb kiemelkedés jellegét szándékozzák jellemezni.

6. A jelen kötetben ismertetett terület a Szlovák Tatrai Nemzeti Park szigorúan védett természetvédelmi területe, amelyben a mozgás kizárólag csak a jelzett turistaösvényeken engedélyezett. A szlovák oldalon az összes magashegyi ösvény – kivéve a menedékházakhoz vezető ösvényeket – csak júniustól novemberig járható. A szerző szerint: „A turistaösvényen történt vandalizmus inkább büntetendő mint a kultúrát viselkedés a szigorúan védett természetvédelmi területen. A vandalizmus legfelsőbb foka pedig, bár törvényes, a Tátra gazdasági kihasználása.”

Általános tudnivalók a Bélai-Tátráról

A **Bélai-Tátra** (Belianske Tatry, Tatry Bielskie, Beler Kalkalpen) a Tátra legkisebb, legalacsonyabb és keletre legtovább kitolt része. Felülete kb. 70 km^2 , ez a Tátra felületének mintegy 9 százaléka. Legmagasabb csúcsa a Holló-kő, magassága 2150 m. A Bélai-Tátra teljes területe Szlovákiában van. Nevét **Szepesbéla** (Spišská Belá, Biata Spiska, Bela) város után kapta, amelynek határában terült el.

A Bélai-Tátra főgerince kb. 13 km hosszú és a **Barlangliget** (Tatranská Kotlina, Tatzańska Kotlina, Höhlenheim) fölötti **Kobold-hegytől** (Kobyli vrch, Kobyli Wierch, Koboldsberg) a **Javorina** (Tatranská Javorina, Jaworzyna Spiska, Uhrngarten) fölötti Roga-hegyig terjed. A gerinc DK-ÉNy irányú, derékszögben a Magas-Tátra főgerincéhez. A hatalmas „T” betű elágazási pontja a **Bolond Gerő** (Hlúpy, Szalony Wierch, Törichter Gern). A Bélai-Tátra összes jelentős csúcsa ezen gerincrészen található, ezért a kalauzban kiemelt helyen tárgyaljuk, míg a Tátra főgerincét a Holló-kőtől a Zári-szorosig oldalgerincnek tekintjük.

A Bélai-Tátrát a meglévő turistairodalom eléggé mostohán kezeli. Tekinthejtük ezt a „Mi volt előbb: a tojás vagy a tyúk?” kérdés tátrai változatának is: a kalauzok hiánya a Tátra e részének kis népszerűségének oka vagy ellenkezőleg? Egy dolog biztos, talán meghatározó: a tulajdoni viszonyok. A Bélai-Tátra nyugati része a turizmus fejlődésének aranykorában Christian Hohenlohe herceg birtokolta. Fanatikus vadász lévén megakadályozta, hogy a „saját Tátrájába” a vadőrökön, hajtókon kívül más is belépjen. Kinek lett volna ez érdekében? Bizonyára a pásztoroknak, akik a hegység k. részén legeltettek – ez máig be nem gyógyult nyomokat hagyott maga után: az erdőhatár lejjebb kerülését és a törpefenyvesel benőtt terület kiterjedésének felére csökkenését. Ezenkívül Stanisław Eljasz-Radzikowski-nak, aki a Tátrai Társaság Évkönyvében 1893-ban egy tanulmányt közölt a Bélai-Tátra elnevezéseiről és földrajzáról. Továbbá bizonyára geológusok Stanisław Sokotowski-val és botanikusok Jan Šmardá-val ez élen is érdeklődtek volna. A turistákat és a hegymászókat a Bélai-Tátra nem nagyon érdekelte. Ennek egyik oka a divat és az ízlés, a másik pedig a terület gazdájának tiltása. Hajdan ez az említett Christian Hohenlohe volt, ma a Szlovák Tátrai Nemzeti Park.

A Magas- illetve a Nyugati-Tátrával összehasonlítva a jelzett turistaösvények hossza – még a viszonylag szabadabb turista mozgás idejében is – minimális volt itt. A **Felső turistaút** (Magistrála, Magistrala, Höhenweg), a **Hét-forrás völgye** (Dolina Siedmich prameňov, Dolina do Siedmiu Žródeľ, Sieben Brunnen Tal), a Sirató, a Széles-nyereg és – a Bélai-Tátrára jellemzően – a **Tátra körút** (Cesta Slobody, Droga Wolności, Tatrastrasse) sáros szakasza. Mi maradt meg ebből? Mindenek előtt az ösvények sűrű hálózata: szép, növényzettel benövő, titokzatos. Mennyi munkát fektettek be a herceg munkásai, hogy a főnök vadászhajlamainak eleget tegyenek? Hogy nézhettek ki ezek az ösvények eredetileg, ha még ma is, annyi év után és minimális forgalom mellett még léteznek és felismerhetők? A Holló-pataki-völgyben megmaradt a Christian Hohenlohe által 1924-ben állíttatott emlékmű, amely emlékeztet arra a helyre, ahol a herceg lelőtte az ezredik zergéjét. (Az emlékmű ma a javorinai Hohenlohe-vadászkastély emlékszobájában látható). Egy nagy kőbe a következő feliratot vésték ki (lengyelül!): „A kegyelmes Christian Kraft Hohenlohe herceg itt lőtte le 1924. szeptember 5-én az ezredik zergéjét.” Nem érdemli-e meg Christian Hohenlohe a „minden idők legelvetemültebb tátrai tulajdonosa” címet?

Emlékeztetek arra, hogy ugyanazon évben, 1924-ben, a lengyel, a szlovák és a cseh tudósok aláírták az ún. „Krakkói Protokoll”-t, amelyben rögzítették a Tátra fokozott védelmének szükségét és a jövőben kialakítandó közös Tátrai Nemzeti Park megalakításának szükségét. Az 1960-as és 1970-es években a herceg hagyományát a terület új urai folytatták. Javorinán, a herceg vadászkastélya mellett, felépítettek egy új kastélyt, a vadászatok modern kiindulópontját. Híres vadászok lövöldöztek itt: Alekszej Koszigin és Fidel Castro, nem is említve az alacsonyabb rangú párttitkárokat. Ez csak az emberekbe való lövöldözéssel volt jobb. Amikor az új urak látogatták a Tátrát, felszámolták a jelzett turistaösvényeket. Természetesen leggyakrabban természetvédelmi jelszavakra hivatkozva. De az már mind a múlté, bár még nem a régmúlté.

Ki ismeri ma a Bélai-Tátrát? Az erdészek és favágók **Zárból** (Ždiar, Zdziar, Morgenröte), Javorinából, **Zúgóból** (Podspády, Podspady, Rausch), Barlangligetből nagyon jól tájékozódnak, de csak az ismert helyeken, mindennek előtt az erdőhatár alatt. Több tucat éven keresztül tudósok is kutatnak errefelé. Botanikusok, geológusok, barlangkutatók

... A terep nehéz voltára való tekintettel a Hegyi Mentőszolgálat emberei kísérik őket. Az együttműködés eredménye az egyik oldalon a tudományos művek, a másikon pedig a nem túlságosan számos mászóút és az újonnan felfedezett barlangok. A hegyimentőknek hivatásbeli kötelessége ismerni a Bélai-Tátrát, jobban is ismerik mint a potenciális ügyfelek – a hegymászók és a turisták. Nehezen képzelhető el az a helyzet, hogy egy lengyel hegyimentő a Wołoszyn tömbjében vagy a **Kevély-völgyben** (Pyšná dolina, Dolina Pysznińska, Stolztal) bolyongana, avagy a szlovák kollégája a Bélai-Tátrában vagy a javorinai **Széles-hegyen** (Široká, Szeroka Jaworzyńska, Breiter Berg) csak azért, mert ez a terület a széles turista tömegek előtt zárva van. Errefelé nincs jelzett turistaösvény, a látogatók a hegységet többnyire a Tátra körúton közlekedő autóbuszok ablakából ismerik.

Az elnevezések sűrűsége jóval kisebb mint a Magas- vagy a Nyugati-Tátrában. A hegységnek nincs ma sok írástudó látogatója; régebben valószínűleg több volt. De ezek sem hagytak maguk után túl sok írásbeli nyomot, és a szájhagyomány útján átadott elnevezések pedig úgy merültek el a feledés homályában, mint a kő a vízben. A lengyel, német és szlovák elnevezések egyvelege e kalauz írója számára kiegészíti a Tátra természetének szépségét. Százegynéhány évvel ezelőtt Stanisław Eljasz-Radzikowskit az ellenkezője bosszantotta: hiányolta a lengyel elnevezéseket és soknak találta a német elnevezések számát.

A Bélai-Tátra kivétel nélkül üledékes kőzetből épült, jóformán mindenütt mészkőből. Néhány helyen más vegyi összetételű kőzet is felbukkan, kvarc homokkő – ilyen található többek között a Murány és a Sírató dny. hegyoldalán, a **Széles-völgy** (Široká dolina, Dolina Szeroka, Breites Tal) legfelső részén és a Sírató-csorbában. Egy amatőr geológus az ilyen sziklát az ún. földrajzi minta szerint ismerheti fel. A Magas-Tátrában gyalogolva a nagy gránit tömbökön ötletszerűen elhelyezve sárgás-zöld mintákat találunk. A Bélai-Tátrában a kőzetminták ritkák.

A geológia következménye a talaj gazdagsága; a talaj gazdagságának következménye a növényzet gazdagsága; a növényzet gazdagságának következménye az állatvilág gazdagsága; az állatvilág gazdagságának következménye a sok vadász. A Tátrában itt található a legtöbb esőkunyhó, vadászles, etető. Az utóbbi a vad csalogatására szolgál. Egy etető közepes távolsága egy jól kiépített vadászlestől kb. 20 m. Hajdan még Hohenlohe herceg sem volt ennyire kényelmes.

A Bélai-Tátra felépítésének másik következménye a barlangok léte, sokasága. Valójában azonban nem találtak nagy és nehéz, sportos jellegű barlangokat. A barlangok közül a legismertebb a **Bélai-cseppkőbarlang** (Belianska jaskyňa, Jaskinia Bielska, Beler Tropfsteinhöhle) a Barlangliget fölött Kobold-hegy oldalán. E barlangnak jellege teljesen különbözik a kalauz előző köteteiben, a **Vörös-hegyekben** (Červené vrchy, Czerwone Wierchy, Rote Berge) ismertett barlangoktól. Hatalmas helységek, minden nehézség nélkül megközelíthetők, villanyvilágítás. A hegymászók számára a Bélai-Tátrában néhány lényegében még érintetlen, kb. 200 m magas fal található. Megmászásukat a Szlovák Tátra Nemzeti Park előírásai akadályozzák.

A jelen kötetben a Bélai-Tátra nyugati részét ismertetjük. Ennek határa Javorina illetve a Zári-szoros (ez egyben az egész Tátra határa is). Azonban emlékezzünk arra, hogy bárhogy meghatározott határ csak azt az emberi törekvést szolgálja, hogy osztályozza, szakaszolja a természet egyes részeit, még akkor is, ha a valóságnak ehhez semmi köze. A Bélai-Tátra főgerince csak részben azonos a Tátra főgerincével – a jelen kötetben az elágazási pontnak a Széles-nyerget tekintjük. Az így behatárolt terület tehát a következő: a Széles-nyereg dny. vályúja, a **Rézakna-patak** (Meďodolský potok, Koperszadzki Potok, Kunzelbelbach) a **Jávor-patakkal** (Javorový potok, Javorowy Potok, Ahornbach) való összefolyásig, majd a Jávor-patak a **Holló-patakkal** (Havraní potok, Hawrani Potok, Rabenbach) való összefolyásig, majd a Holló-patak néhány száz méteres szakasza, a **Góliát-völgy** (Goliašovská dolina, Dolina Goliassowska, Goliaththal) alja a Zári-szorosig, a **Hosszú-patak** (Strednica, Średnica, Langer Bach) a **Béla-patakkal** (Belianska biela voda, Bielski Potok, Beler Weisswasser) való összefolyásig, a Béla-patak rövid szakasza a **Retesz-patakkal** (Rigeľský potok, Reglany Potok, Riegelbach) való összefolyásig és végül a Monk-völgy, valamint annak legfelső része a Széles-nyeregig. Az irodalomban gyakran a Tátra körutat tekintik a Tátra d. határának. Ez az állítás rendkívül egyszerűsítő. Az előzőekben ismertett „vízügyi határoktól”, a következőkben tér el:

1. A Javorina–Zúgó szakaszon az „úti határ” $0,4 \text{ km}^2$ -rel növeli a Tátra területét.

2. A Zúgó–Zári-szoros szakaszon az „úti határ” $0,9 \text{ km}^2$ -rel csökkenti a Tátra területét.

3. A Zári-szoros–Fehér-völgy torkolatáig terjedő szakaszon az „úti határ” $1,5 \text{ km}^2$ -re növeli a Tátra területét.

Egyetlen tudományos vagy népszerűsítő forrás, esetleg turista kalauz sem közli melyik határváltozatot használják a Tátra területének kiszámításánál. A Tátra főgerince a Bélai-Tátrában a Kopa-hágótól a Zári-szorosig szakaszon halad. E szakaszon a következő csúcsok és hágók találhatóak (délről felsorolva): Sirató-szószék, Sirató-átjáró, Bolond Gerő, Széles-nyereg, Hátsó-Sirató-szószék, Hátsó-Sirató-nyereg, Sirató, Sirató-hajlat, Sirató-púp, Sirató-nyereg, Holló-orr, Holló-hajlat, Holló-kő, Felső-Holló-csomópont, Ó-réti-nyereg, Kis-Jávor-hegy, Sáros-nyereg, Kis-Rakás, Zúgó-nyereg, Széles-domb és Zári-szoros.

A gerinc teljes hosszában egyben a Poprád és a Dunajec folyók vízválasztója is.

Emlékeztetőként ismételjük meg, hogy az szakirodalom szerint milyen ismérvekkel kell rendelkezni egy völgynek ahhoz, hogy fővölgynek nevezzék:

1. A völgy legfelső részének fel kell érni a Tátra főgerincéig.
2. A völgy torkolata a Tátra alsó határán legyen.

A Bélai-Tátra körzetében ezen feltételeket a következő völgyek teljesítik: Jávor-völgy, Holló-pataki-völgy a Fekete-pataki-völgygel, a Bélapataki-völgy és a Fehér-völgy. Még két völgy teljesíti a két követelményt: a Góliát-völgy és a Hosszú-pataki-völgy. A helyzet tehát az, hogy a két idézett követelmény nem elegendő és fel kell állítani egy harmadik követelményt is:

3. A völgy teljes egészében a Tátra területén legyen. A két említett völgy é. oldala a **Szepesi-Magurában** (Spišská Magura, Spiska Magura, Zíper Magura) található, ezért e völgyeket nem tekinthetjük tátrai fővölgyeknek.